

lakosság és az állatállomány. 1660-ban Mikes Mihály, II. Rákóczi György vezére ostromolta – sikertelenül. Nem sokkal később a havasalföldi román csapatokat üzték el ágyútűzzel a falak alól.

1688-ban Bádeni Lajos német hadait szeretettel fogadták a szászok, a zsoldosok azonban csúfosan kirabolták őket. Ezek után jobbnak látta a lakosság, ha huzamosabban felköltözik a várba s meggondolja, kinek nyit kaput. Rákóczi kurucai, Rabutin németjei pusztították a vidéket, nehéz éveket éltek át a jámbor szász polgárok. Már véget értek a harcok, amikor az elszállásolt németek 1718-ban felgyújtották a várost, és a tovaterjedő tűz elhamvasztotta a várat is. A szászok azonban helyreállították a falakat, a tetőket s továbbra is a gabona, szalonna tárolására használták. 1802-ben erős földrengés rongálta meg a falakat. Több épület összeomlott, azokat meghagyták romnak, de őrt mindvégig tartottak benne és egy része mindig lakható állapotban maradt.

A 771 m magas hegytetőn álló várhoz szerpentes út vezet. A kapun belépve falépcsőn jutunk a várudvarra, amely lejtősen emelkedik. A kaputorony közelében álló kis házban találjuk a múzeum kiállítását. Az udvar közepén látható a több mint száz méter mély kút. A vár nyugat felé elkeskenyedik, keleti irányban viszont tölcészerűen kiszélesedik. A baromvár felé néző oldalon a zárófalat három hatalmas ágyútorony erősíti.

Csorba Csaba

„Boszorkányság: Haszontalan mendemonda”

Zemplén megye levéltárában a büntetőperek között sok boszorkányper is található, különösen a XVIII. sz.-ból. Klasszikus korszakuk 1768-ban, Mária Terézia boszorkányperetként betiltó rendeletével zárult le.

Már Kazinczy Ferenc is érdekesnek találta őket, mert néhányat kiemelve egy kisebb gyűjteményt hozott létre belőlük. Dongó Gyárfás Géza 1911-ben az Adalékok Zemplén vármegye történetéhez című folyóiratban felsorolja az 1640–1766 között Sátoraljaújhelyen vállaltott boszorkányokat, szám szerint tízet. A perek közül egy kivételével kilencet elveszettek állít, így Bencsuné Poloka Erzsóké is, amelyet én megtaláltam a Kazinczy-féle válogatásban, nem a teljes anyagot ugyan, csak a tanúvallatási jegyzőkönyvet. Ezt a Schram Ferenc: Magyarországi boszorkányperek 1529–1768 című munka zempléni fejezete sem közli.

„Vallja meg a tanu:

Először. Tudja-e, látta-e, avagy hallotta-e a tanu, hogy mostan folyó 1751-dik esztendőben Böjtjél havának (február) huszadik napja táján ezen tekintetes, nemes Zemplén vármegyébe helyhezetett Agárd nevű helységben Bencsu Ferencné Poloka Erzsók minémű boszorkányságban találtatott, hol és ki házánál.

Másodszor. Kilenc esztendőnek elfolyása alatt, amióta az helységben nevezett Poloka Erzsók lakozik, közönséges hír és gyanúság lött légyen felöle, hogy boszorkány volna és egyéb varázsló, ördögi tudományból származott eszközökkel élne, kiknek ártott nevezet szerint, vallja meg a tanu.

Első tanu Szenczi Anna, 26 éves, agárdi lakos. A vállaltott esztendőben, napon és helyen Bencsu Ferencné Poloka Erzsók bemenvén ezen tanunak házába, ugyan a tanutól kérvén egy poltura (fél garas) pálinkát, parancsolta a tanu öccsének, Szenczi Zsuzsannának, hogy adja neki, azonban míg bejött a házába a tanu, Bencsu Ferencné Szenczi Zsuzsannának szemé láttára az ágya fejében kereskedvén. Amint is panaszkodván Szenczi Zsuzsanna néjje asszonynak, hogy mondván: Bencsuné az ágyfümben kereskedett Néném Asszony, vagy valamit elvett, vagy valamit odatett. Felelvén a tanu: arra az ágyra ne feküdjél, hanem mindjárt hordd ki a szalmát belőle. Azonnal kezdette az leány maga ágyáról a párnát, lepedőt levonni és az ágyfüben tanált egy bokrétaforma öszvegyűjtött mesterséget, melyen volt két csombók, egy alatt, más pediglen felül, a közepiben, mind két szilvának a magva, holt szén vala, szörrel basogatott szalmaszálakkal betekergelve mesterségesen, mely dolgot meglátván a tanu rajta ment Bencsur Ferkónéra... A tanu a mesterséget letevén az asztalra, azonnal hívatta a bírót, s kezébe adta megbeszélvén a dolgot, melyre is a bíró egynéhány esküdt embert öszvegyűjtvén mind megnézték a mesterséget, s azonnal visszaadták a tanunak, hogy tegye a ládájába és zárja be erősen, senki ki ne nyissa,

míg csak a tanúnak férje haza nem jön. Hazajövén pedig Tarczi Péter úr, megtudván a dolgot, akarta megnézni a mesterséget, akkoron megnyitják a ládát, de sehol nem tanálták, mivel a ládából elveszett, az melyet hét emberek láttak és azok előtt tette a ládába a tanu...

Harmadik tanu Czinke Barbara, Hegyes János özvegye, kb. 40 éves, agárdi lakos.

Ennek előtte hét esztendővel vallatot Bencsu Ferencnének zsellérkedvén, a tanu látta szemeivel, hogy bizonyos három rendbeli csererek voltak Bencsunénak markában, melyekben mind fekete kenőcsök különös tallu szálakkal voltak...

Ötödik tanu Poszeszák János jobbágy, kb. 30 éves, agárdi lakos. Ennek előtte körülbelül három esztendővel ezen tanúnak édesanyjával Bencsuné özvegyesvén, megpofozkodtak, amely nap esett köztük a pofozkodás, akkor éccakán oly nagy gümő támadott a tanu édesanyjának a fején, mint egy pulturás cipő. Azon nyavalyában Pünkösöd havától (május) fogva, majd mintegy Szent Mihály napig (szept. 29.) kiindótt, beretvakkal vagdaltatta, de semmiféle matéria nem folyhatott belőle, és mindenkoron Bencsunéra panaszkodott, mondván: csak a Bencsuné keze miatt kellek meghalnom, ha meghalok. Azt meghallván Bencsuné, hogy igen rosszul volna a tanúnak édesanyja, hozzá ment békességnek színe alatt, vivén magával bizonyos füvet, amellyel parancsolta Bencsuné, hogy mossa meg azon beteg asszony a fejét, amint meg is mosván, azonnal minden daganat, gümő vagy fájdalom a tanúnak szeme láttára elmúlt és elveszett. Közönséges hír és gyanúság mióta az helységben lakik volt felőle, hogy nyilván való boszorkány volna...

Hetedik tanu Bilavia Pál jobbágy, kb. 32 éves, agárdi lakos. Vallja a tanu, hogy ennek előtte körülbelül három esztendővel kijövén Agárd nevű helységbe szolgabíró Korczma Péter uraság a boszorkányok iránt esketni, amidőn Tárkányba visszament volna Agárdról, vallatot Bencsuné Kis Fedornéval nyomon utána menvén, ezen tanu szemléltet nem egyebet, mint hogy sokat hajladoztak, lovának nyomait szedegették fel... Vallja azt is a tanu, hogy a vallatot napon és esztendőben, amely hasogatott szalmaszálakkal, holt szénnel és szőrrel mesterségesen öszvecsinált bokrétát Tarczi Péter uraság asztaláról felvette és süvege mögé tette, megjárván véle a helységet, azonnal a füleiben nagy zúgások támadtak, ugyanannyira, hogy mintegy másfél hónapig kevesett hallott füleire...

Azon közben maga a vallatot rab asszony előbocsáttatván, amidőn az ide bocsáttott boszorkány portékái felől kérdeztet volna, következőképpen felelt.

És elsőben is a pohárban hozatott dolgot méznek mondja lenni. Papirosban összekötött gyermekhaját pedig holt ember hajának, és a rossz nyavalyának meggyógyítására hasznosnak lenni vallja. Hozatott ezen kívül valamely fekete ruha, amelyre felelte, hogy abban az ura szalonnát hordott volna. A hasadozott szalmát tagadja, hogy nála találtatott volna. Az öszvevarrogatott gallérokat vallja, hogy avégre csináltatták volna, hogy az ura el ne hagyja.

Tanáltattak ezen kívül holmi koponya csontocskák és egy csontocska is, amelyeket a rossz nyavalya ellen valónak mondja lenni. A mutatott cérnát maga szükségére kötöttetnek mondja lenni, és amely más portékák néki mutattattak, azokat holmi nyavalyák orvoslására valóknak vallotta.

Kérdeztetvén azután miért siketült volna meg a bíró a bokrétának viselése után, már annak előtte is köszvényes fejének és siketnek mondotta.

Szemére vetvén szolgabíró Korczma Péter úr, hogy a lovának nyomát forgatta és szedegette volna, teljességgel tagadta. A vallatot portéka felől is tagadást tett."

Az akta hátlapján Kazinczy Ferenc véleményét olvashatjuk: „BOSZORKÁNYSÁG: HASZONTALÁN MENDEMONTA.”

Pók Judit

József nádor levele az Al-Duna szabályozása kapcsán

Az alábbi dokumentum csak egy, a Magyar Vízügyi Múzeum gyűjteményében található s az Al-Duna-szabályozással kapcsolatos 91 irat közül.¹ Kiválasztását inkább megírásának dátuma indokolja. A másfél évszázados nádori levél arról értesíti a grófot, az Al-Duna-szabályozás királyi biztosát, hogy a munkálatokra a „só alap”-ból a kért 10 000 forintot átutalta, s a fenti célra abban az esztendőben többet már nem tud adni.

József nádor levelének történeti hátterét nem árt kissé megvilágítani.

¹ 72. József nádor levele: az al-dunai munkálatokhoz a sóalaphól 10 000 Ft-ot utaltak ki. Acsut, 1841. aug. 2. 1 p. 380 x 230 mm, német nyelvű. Lsz: 28–17. 221. 2. Az iratgyűjteményről lásd az ismertetést a KÖNYVESPOLC rovat 96. oldalán. (Szerk.)